

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Twee moeders, twee vaders of een vader en een moeder

Verschillen in welzijn en opvoeden op basis van een bevolkingsonderzoek

Kuyper, L.; Bos, H.; Gartrell, N.

DOI

[10.5117/PED2018.2.003.KUYP](https://doi.org/10.5117/PED2018.2.003.KUYP)

Publication date

2018

Document Version

Final published version

Published in

Pedagogiek

License

Article 25fa Dutch Copyright Act (<https://www.openaccess.nl/en/policies/open-access-in-dutch-copyright-law-taverne-amendment>)

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Kuyper, L., Bos, H., & Gartrell, N. (2018). Twee moeders, twee vaders of een vader en een moeder: Verschillen in welzijn en opvoeden op basis van een bevolkingsonderzoek. *Pedagogiek*, 38(2), 145-168. <https://doi.org/10.5117/PED2018.2.003.KUYP>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Twee moeders, twee vaders of een vader en een moeder

Verschillen in welzijn en opvoeden op basis van een bevolkingsonderzoek¹

Lisette Kuyper, Henny Bos en Nanette Gartrell

PED 38 (2): 145–186

DOI: 10.5117/PED2018.2.003.KUYP

Abstract

A population-based comparison of female and male same-sex parent and different-sex parent households

This investigation compared Dutch same-sex parent (both female same-sex and male same-sex) and different-sex parent households on children's psychological well-being, parenting stress, and support in child rearing. It was also assessed whether associations among children's well-being, parenting stress, and support in child rearing were different in the two household types. Data were based on a nationally representative survey. Matching was used to enhance similarity in background characteristics between both types of families, resulting in an analytic sample of 190 households (43 female same-sex parent, 52 male same-sex parent, and 95 different-sex parent households) with offspring between 5-18 years old. On children's well-being, problems in the parent-child relationship, being worried about the child, or the use of formal and informal support, no significant differences were found between mothers in same-sex and different-sex parent households or for fathers in same-sex and different-sex parent households. Regarding one aspect of parenting stress, namely problems in rearing the child, fathers in same-sex parent households and mothers in different-sex parent households reported more problems than their counterparts (fathers and mothers in different-sex families). Neither the associations between children's well-being and the predictors (parenting stress variables), nor those between support and the predictors (parenting stress and children's well-being), differed along household type. The no differences that were found in this population-based study on child outcomes regardless of household type confirms the results of prior

investigations based on convenience samples. These findings are relevant to family therapists, practitioners, court officials, and policymakers who seek information on gender diversity, parenting experiences and child outcomes in same-sex parent families.

Keywords: same-sex parenting, children's well-being, parenting stress, support in child rearing

Inleiding

Gezinnen met ouders van hetzelfde geslacht maken in veel landen, waaronder Nederland, deel uit van de hedendaagse sociale structuren (Gates, 2014). Met het toenemen van de zichtbaarheid van dit type gezinnen zijn er ook meer onderzoeken naar ouders en kinderen in deze gezinnen gedaan (Goldberg, 2010). De meeste van deze studies maken gebruik van *convenience samples* (Meyer & Wilson, 2009) en de bevindingen dat er geen verschillen zijn tussen het opvoedgedrag van de ouders en het welbevinden van de kinderen in deze gezinnen met gezinnen bestaande uit een moeder en een vader kunnen daarom niet worden gegeneraliseerd. Deze methodologische beperking speelt ook het Nederlandse onderzoek parten (bijvoorbeeld: Bos, 2004). Het huidige onderzoek is de eerste Nederlandse studie waarbij de gegevens van ouders van hetzelfde geslacht en hun kinderen niet gebaseerd zijn op een *convenience sample* maar in plaats daarvan is gebruik gemaakt van een bevolkingssteekproef en levert hiermee een bijdrage aan de nationale en internationale kennis over deze gezinnen.

Convenience samples

Door de toegenomen reproductieve technologieën waarbij de eerste ziekenhuizen in de Verenigde Staten en in Nederland al midden jaren 80 van de vorige eeuw lesbische vrouwen hielpen bij inseminatie met spermadotatie loopt de 'lesbische baby boom' zo'n 20 jaar voor op die onder homoseksuelen voor wie de mogelijkheden om hun kinderwens te realiseren nog steeds beperkter zijn. De meeste onderzoeken gaan dan ook over gezinnen bestaande uit twee moeders en hun kinderen. De conclusies uit deze onderzoeken wijzen bijna allemaal dezelfde kant op: kinderen die opgroeien in gezinnen met twee moeders rapporteren een vergelijkbaar welzijn als kinderen die opgroeien bij een moeder en een vader (zie voor een overzicht: Goldberg, 2010). Sommige studies vinden dat kinderen in de eerste groep meer eigenwaarde hebben en minder externaliserend probleemgedrag

vertonen dan de kinderen in moeder-vadergezinnen (Bos, Van Gelderen, & Gartrell, 2014; Gartrell & Bos, 2010). Recente studies onder kinderen uit gezinnen met twee vaders vinden vergelijkbare resultaten (Baiocco et al., 2015; Farr & Patterson, 2013; Golombok et al., 2014).

De eerste studies naar gezinnen met ouders van gelijk geslacht maakten gebruik van “convenience samples”, ook wel “gelegenheidssteekproeven” genoemd, waarin respondenten veelal geworven worden via de lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender (LHBT) gemeenschap, via adoptiebureaus, via vruchtbaarheidsklinieken/ziekenhuizen of met een combinatie van deze wervingskanalen (voor een overzicht, zie Bos, 2012). Deze wervingsmethoden beperken de generalisatie-mogelijkheden van de bevindingen uit de studies. Een veelgehoord kritiekpunt is bijvoorbeeld dat deze wervingsmethoden met name ouderparen van gelijk geslacht opleveren die gemotiveerd zijn om een positief beeld van de gezinnen en opvoeding neer te zetten om zo bij te dragen aan een betere beeldvorming en meer wettelijke armslag voor gezinnen met ouders van gelijk geslacht (Russell & Muraco, 2012).

Bevolkingsstudies

Door de toegenomen zichtbaarheid van LHBT individuen en ouders zijn er inmiddels een aantal bevolkingsstudies waarin het mogelijk is om een onderscheid te maken tussen gezinnen met ouders van hetzelfde of verschillend geslacht en waardoor het mogelijk is deze gezinnen en de kinderen met elkaar te vergelijken bijvoorbeeld op hoe ouders het ouderschap ervaren en het hoe het de kinderen vergaat in termen van welbevinden (Russell & Muraco, 2012). Dit geldt met name voor Amerikaans onderzoek, zoals de *National Longitudinal Survey of Adolescent Health* (Add Health), en de *US Census* of de *National Health Interview Study* (NHIS) (voor een overzicht: zie Russell & Muraco, 2012). Ook onderzoeken die gebruik maken van deze bevolkingsdata laten zien dat kinderen die opgroeien bij ouders van hetzelfde geslacht niet verschillen van kinderen die opgroeien bij ouders van verschillend geslacht in termen van schoolprestaties, gezondheid, welzijn, probleemgedrag of sociale relaties met leeftijdsgenoten (Bos, Knox, Van Rijn-Van Gelderen, & Gartrell, 2016; Potter, 2012; Rosenfeld, 2010, 2013; Wainright & Patterson, 2006, 2008). De enige uitzondering hierop vormt de studie van Sullins (2015a, 2015b) die meer emotionele problemen constateerde onder kinderen die opgroeiden bij ouders van gelijk geslacht.

Het gebruik van bevolkingsdata lost het probleem van de selectieve samples uit eerder onderzoek op, maar kent ook enkele beperkingen. Eén van de

problemen is bijvoorbeeld dat bevolkingsstudies veelal gebruik maken van vragen die slechts uit 1 item bestaan, wat de validiteit niet ten goede komt (bijvoorbeeld: Bos et al., 2016; Potter, 2012; Rosenfeld, 2010, 2013). Een ander probleem is dat in een vergelijking van de twee gezinstypen binnen de bevolking rekening gehouden dient te worden met ‘familietransities’. Er moet in de analyses dus gecorrigeerd worden voor instabiliteit in het gezin door bijvoorbeeld scheidingen. Ook als kinderen een andere voorgeschiedenis hebben omdat zij geadopteerd zijn dient hiervoor gecontroleerd te worden. Als daar geen rekening mee wordt gehouden, blijft onduidelijk of verschillen in uitkomstmaten aan het gezinstype (twee ouders van gelijk of verschillend geslacht) of gezintransities (bijvoorbeeld: adopties of gescheiden ouders) moeten worden toegeschreven (Rosenfeld, 2015). Dit is een probleem wat het onderzoek van Sullins (2015a; 2015b) parten speelt omdat voor gezintransities niet gecontroleerd is. Daarnaast bevatten de bevolkingsdata vaak geen gezinnen met twee vaders (Potter, 2012; Rosenfeld, 2010, 2013), waardoor over hen geen uitspraken gedaan kunnen worden. Dat is een beperking, omdat mannen en vrouwen verschillen in hun kijk op hun opvoeding en kinderen (Trentler & Epkins, 2003). Bevindingen uit onderzoek uitsluitend gebaseerd op moeders kunnen dus niet gegeneraliseerd worden naar vaders.

De onderzoeken op basis van bevolkingsdata gaan ook vooral over het welzijn van het kind, en minder over andere onderwerpen zoals de relatie tussen ouder en kind of opvoedingsbelasting (ook wel opvoedstress genoemd). Studies met gelegenheidssteekproeven laten ook op opvoedstress geen verschillen zien (Farr & Patterson, 2013; Goldberg, 2010). Echter in een recente studie (Bos et al., 2016) die gebaseerd is op een Amerikaans bevolkingsonderzoek werd gevonden dat in gezinnen met twee moeders, de moeders meer opvoedstress ervaren dan ouders van verschillend geslacht. Dit zou kunnen komen doordat deze gezinnen juist niet via een LHBT “community” netwerk zijn geworven. Onderzoeken waarbij de gezinnen wel geworven zijn via een LHBT “community” maken deel uit van een netwerk waarbinnen zij steun ervaren van gelijken (Gartrell et al., 1996, 1999, 2000) en deze steun kan zorgen voor een lager stressniveau (Castillo & Fenzl-Crossman, 2010).

Alhoewel de opvoedstressniveaus tussen de oudertypen in de studie van Bos en collega’s (2016) verschilden, waren er geen verschillen in de relaties tussen opvoedstress en het welzijn van de kinderen tussen beide familietypes. Dit ondersteunt de bewering dat het niet het geslacht van beide ouders is dat het welzijn van het kind (mede) bepaald, maar dat het functioneren van het gezin van groot belang is voor dat welzijn (Bos, 2012; Goldberg, 2010; Golombok et al., 2003). Dat laatste is in lijn met Belsky’s model (1984)

over voorspellers van opvoeden waarin hij zegt dat het functioneren van ouders (en bijvoorbeeld de mate van stress die zij hierin ervaren) centraal staat voor het welzijn van het kind. Een longitudinale studie onder kinderen van ouders van hetzelfde en verschillend geslacht liet ook zien dat als ouders op een vroeg tijdstip stress in de opvoeding ervaren, dit in alle typen gezinnen een voorspeller voor latere gedragsproblemen voor de kinderen is (Farr, 2016). Dit onderzoek van Farr en collega's betrof twee-moeder en twee-vader gezinnen die kinderen geadopteerd hadden en die vergeleken werden met moeder-vader kinderen die een kind geadopteerd hadden.

Het gros van bovenstaande studies is in de Verenigde Staten uitgevoerd. De sociale en juridische context rondom homo- en lesbisch ouderschap is in Nederland anders dan in de Verenigde Staten. Zo kunnen ouders van gelijk geslacht in Nederland al langer trouwen, en sinds 2014 is de Nederlandse wetgeving voor lesbische moeders aanzienlijk verbeterd doordat indien er gebruik gemaakt is van een spermadonor uit een kliniek en de twee vrouwen getrouwd zijn de niet-biologische moeder van rechtswege ook de juridische ouder is. Echter zowel in de Verenigde Staten als in Nederland is de meerderheid van de bevolking ervan overtuigd dat een kind een moeder en een vader nodig heeft om gelukkig op te groeien (Arieke & Liefbroer, 2011; Pew Research Centre, 2012).

De huidige studie

De huidige studie is de eerste studie die de Amerikaanse onderzoeksmethode van het gebruik maken van bevolkingsonderzoeken voor onderzoek naar ouders van gelijk geslacht in de Nederlandse context toepast door gebruik te maken van een Nederlands bevolkingsonderzoek naar opvoeding en ontwikkeling van kinderen. Verder houdt de huidige studie ook rekening met een aantal van de beperkingen uit eerder onderzoek: a) er wordt gecontroleerd voor familietransities door alleen intacte gezinnen mee te nemen in het onderzoek (Fomby & Cherlin, 2007; Moore & Stambolis-Ruhstorfer, 2013), b) gezinnen met twee vaders maken ook deel uit van het onderzoek en c) er wordt waar mogelijk gebruik gemaakt van bestaande en valide schalen. Het doel van de huidige studie is het in kaart brengen van verschillen tussen intacte gezinnen met verschillende oudersamenstellingen (twee vaders, twee moeders of een moeder en een vader) in het welzijn van de kinderen, opvoedingsbelasting en het gebruik van formele en informele ondersteuning bij de opvoeding. Daarnaast gaan we na in hoeverre opvoedingsbelasting gerelateerd is het aan het welzijn van de kinderen en of deze relaties verschillen tussen de oudertypen. Tot slot brengen we ook in kaart welke factoren gerelateerd zijn aan gebruik

van ondersteuning bij de opvoeding en of hier verschillen in zijn tussen de oudertypen.

Methodie

Procedure

Voor ons onderzoek hebben we gebruik gemaakt van gegevens van het onderzoek “Jeugd en Opgroeien” dat uitgevoerd is door het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Het CBS beheert persoonsgegevens van de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) over alle inwoners van Nederland. Het CBS heeft voor het onderzoek “Jeugd en Opvoeding” een aselechte steekproef getrokken uit de GBA van 41280 personen bestaande uit huishoudens met kinderen jonger dan 18 jaar oud waarvan ten minste één ouder in Nederland woont. Van deze steekproef ontvingen 34400 huishoudens een schriftelijke uitnodiging om deel te nemen aan de enquête. Dat niet iedereen van de 41280 een uitnodiging ontving was omdat er geen telefoonnummer van hen beschikbaar was of omdat leden van het huishouden al deelnamen aan een andere enquête van het CBS in de afgelopen 12 maanden (voor een gedetailleerde beschrijving van de methode, zie SCP, 2011).

De dataverzameling vond plaats tussen 11 november 2010 en 31 mei 2011 en van de huishoudens die uitnodigingen ontvingen, namen 25250 ook daadwerkelijk deel aan het “Jeugd en Opgroeien” onderzoek. Als er meerdere kinderen in het huishouden aanwezig waren die jonger waren dan 18 jaar oud, dan werd er door de onderzoekers één kind random geselecteerd als steekproefkind waarvoor de ouder gegevens moest invullen. Data werden verzameld middels een vragenlijst die door één van de ouders werd ingevuld. Het invullen van de vragenlijst gebeurde bij de mensen thuis in aanwezigheid van een onderzoeker van het CBS. De manier van werving, het onderzoeksdesign en de dataverzamelingsprocedure waren goedgekeurd en werden gemonitord door een interne beoordelingscommissie van het SCP.

De ouders van kinderen jonger dan 5 jaar oud kregen een andere vragenlijst voorgelegd dan zij met kinderen tussen 5 en 18 jaar oud. Inspectie van de gegevens liet zien dat het aantal kinderen jonger dan 5 jaar oud met ouders van hetzelfde geslacht te klein was om te analyseren² en daarom zijn alleen huishoudens met kinderen in de leeftijd tussen de 5 en 18 jaar in het onderzoek meegenomen.

In 73% ($N = 18404$) van de oorspronkelijke steekproef waren er in de huishoudens één of meerdere kinderen tussen 5 en 18 jaar oud aanwezig. In 88.5% ($N = 16285$) van deze huishoudens woonde de ouder die meedeed ook bij haar of zijn partner. De enquêtevragen gaven informatie over het geslacht van de deelnemende ouder en het geslacht van de partner van deze ouder. Op deze manier was het mogelijk om koppels te onderscheiden bestaande uit twee vrouwen (0.39%, $n = 63$), twee mannen (0.42%, $n = 68$) en huishoudens bestaande uit een vrouw en een man (99.19%, $n = 16154$).

In de twee-ouder huishoudens werd aan de deelnemende ouder gevraagd om zijn/haar relatie met het kind waarvoor zij de vragenlijst moesten invullen te definiëren in termen van “eigen kind”, “stiefkind”, “pleegkind” of “geadopteerd kind”. De deelnemende ouder rapporteerde ook de relatie tussen dit kind en haar/zijn partner en daarbij werd dezelfde terminologie gebruikt (“eigen kind”, “stiefkind”, “pleegkind” of “geadopteerd kind”).

We zijn er in onze studie vanuit gegaan dat er sprake is van een huishouden bestaande uit twee ouders van hetzelfde geslacht met een eigen kind wanneer de deelnemende ouder heeft aangegeven dat: (1) haar/zijn partner iemand was van hetzelfde geslacht, (2) zij de afgelopen 2 jaar niet zijn gescheiden of uit elkaar zijn gegaan en (3) de relatie van de deelnemende ouder en zijn/haar partner werd aangeduid als “eigen kind” (en dus niet als stiefkind, pleegkind of dat het kind geadopteerd was). Op deze wijze was het mogelijk om 106 huishoudens te identificeren met twee ouders van hetzelfde geslacht en waarbij de kinderen in de relatie geboren waren. Het ging daarbij om 47 huishoudens met twee moeders en 59 huishoudens met twee vaders.

Vervolgens is er een één-op-één matching procedure (gebaseerd op een “random sampling”) uitgevoerd met de gezinnen bestaande uit een moeder en een vader met ook alleen “eigen kinderen” en die de afgelopen 2 jaar niet gescheiden zijn of uit elkaar zijn gegaan en bij elkaar wonen. De matching gebeurde met een optie in SPSS-versie 22, namelijk de “case-control matching procedure”. De gezinnen zijn geselecteerd op leeftijd en opleiding van de ouders, burgerlijke staat en etnische achtergrond; leeftijd en geslacht van het kind en het al dan niet hebben van een kind met leer en ontwikkelingsachterstand. Reden van deze matching is dat op deze wijze de gezinsachtergronden (in de zin van bovenstaande demografische gegevens) gelijk gehouden werden en zij geen rol kunnen spelen bij mogelijke verschillen tussen de gezinstypes als het gaat om het psychologisch welbevinden van kinderen, opvoedstress en het gebruik van informele en formele ondersteuning door ouders. Het is in de epidemiologie een veel gebruikte methode (zie ook Rothman & Hatch, 2002) en is ook eerder gebruikt in andere

populatieonderzoeken naar gezinnen met ouders van hetzelfde geslacht en hun kinderen (bijvoorbeeld: Bos et al., 2016; Wainright & Patterson, 2006, 2008).

In onze studie moesten we met nog met een ander aspect rekening houden in de matchingprocedure: in de huishoudens bestaande uit een moeder en een vader was het onderzoek in 71.4% uitgevoerd met de moeder en in 28.6% met de vader als deelnemende ouder. Om die reden hebben we de matching procedure voor de twee moeder huishoudens uitgevoerd met de moeder-vadergezinnen waar de moeder de vragenlijst heeft ingevuld. Voor de twee vader huishoudens hebben we voor de matching de moeder-vadergezinnen gebruikt waar de vader de vragenlijst heeft ingevuld. Uiteindelijk konden we voor 43 van de 47 tweemoedergezinnen en voor 52 van de 59 tweevadergezinnen een match vinden op alle kindkenmerken (leeftijd, geslacht, leer- en ontwikkelingsstoornis) en op bijna al de ouderkenmerken (leeftijd, opleiding en burgerlijke staat). Alleen voor de etnische achtergrond was het niet mogelijk om een identieke match te vinden.

Onderzoeksgroep

De totale onderzoeksgroep waar de analyses voor onze studie op zijn uitgevoerd bestaat in totaal uit 190 huishoudens, bestaande uit 43 tweemoedergezinnen, 52 tweevadergezinnen en 95 gezinnen bestaande uit een moeder en een vader (43 met de moeder als informatiebron die de vragenlijst in heeft gevuld en 52 met de vader als informatiebron). De ouders waren gemiddeld ongeveer 40 jaar oud en over het algemeen hoog opgeleid (72.6% heeft een HBO of universitaire studie afgerond). De meeste ouders waren getrouwd (86.3%) en hadden een Nederlandse of Westerse achtergrond (82.6%). De kinderen waarvoor de ouders de vragenlijst ingevuld hebben (waarvan 47.4% meisjes en 52.6% jongens) waren gemiddeld ongeveer 11 jaar oud en de meesten van hen (90.4%) hadden geen leer of ontwikkelingsstoornis. De demografische gegevens van de gematchte onderzoeksgroep is weergegeven in Tabel 1.

Meetinstrumenten

Welbevinden van de kinderen

De deelnemende ouder werd gevraagd om 20 items afkomstig van de "Strength Difficulties Questionnaire" (SDQ) in te vullen met betrekking tot het gedrag van hun kind gedurende het afgelopen half jaar (0 = niet waar voor mijn kind, 1 = soms waar voor mijn kind, 2 = zeker waar voor mijn kind). De SDQ is een van oorsprong Engelse vragenlijst die in 1997 ontwikkeld

Tabel 1 Demografische kenmerken van de onderzoeksgroep

A.	Tweemoeder gezinnen	Moeder-vader gezinnen ^a
Aantal gezinnen	43	43
<i>Ouderkenmerken</i>		
Leeftijd in jaren (<i>M, SD</i>) ¹	40.26 (11.74)	40.14 (11.67)
Opleidingsniveau, %		
Laag	14.3%	14.3%
Midden	45.7%	45.7%
Hoog	40.0%	40.0%
Burgerlijke status, % getrouwd	79.1%	79.1%
Etnische achtergrond, % Nederlands/Westers ²	69.8%	69.8%
<i>Kindkenmerken</i>		
Leeftijd in jaren (<i>M, SD</i>) ³	11.14 (4.06)	11.47 (3.48)
Geslacht van het kind, % meisjes	74.4%	74.4%
Leer of ontwikkelingsproblemen, % nee	91.2%	91.2%
B.	Tweevader gezinnen	Moeder-vader gezinnen ^b
Aantal gezinnen	52	52
<i>Ouderkenmerken</i>		
Leeftijd in jaren (<i>M, SD</i>) ⁴	40.04 (13.57)	40.92 (13.88)
Opleidingsniveau, %		
Laag	13.3%	11.5%
Midden	48.9%	42.3%
Hoog	37.8%	32.7%
Burgerlijke status, % getrouwd	92.3%	92.3%
Etnische achtergrond, % Nederlands/Westers ⁵	85.5%	82.7%
<i>Kindkenmerken</i>		
Leeftijd in jaren (<i>M, SD</i>) ⁶	11.29 (03.93)	11.37 (03.73)
Geslacht van het kind, % meisjes	25.0%	25.0%
Leer of ontwikkelingsproblemen, % nee	89.9%	89.9%

^a Gebaseerd op rapportage van de moeders; ^b Gebaseerd op rapportage van de vaders
¹ $p = .963$; ² $p = .015$; ³ $p = .691$; ⁴ $p = .743$; ⁵ $p = .587$; ⁶ $p = .919$

werd door Goodman (1997) en die in 2000 in het Nederlands vertaald werd en zowel gebruikt wordt om probleem gedragingen voor kinderen tussen de 4 en 16 jaar oud (Goedhart, Treffers, & Widenfelt, 2003) maar ook die van 16-18 jaar te meten (Van Roy, Veenstra, & Clench-Aas, 2008). De SDQ items die in dit onderzoek gebruikt zijn, bestaan uit omschrijvingen van symptomen van probleemgedragingen die relatief vaak voorkomen bij jeugdigen en die 4 subschalen omvat, namelijk emotionele problemen (bijvoorbeeld: "Voor heel veel dingen bang, is snel angstig"), gedragsproblemen (bijvoorbeeld: "Heeft vaak driftbuien, of woede-uitbarstingen"), hyperactiviteit/aandachtstekort (bijvoorbeeld: "Rusteloos, overactief, kan niet stilzitten") en problemen met leeftijdsgenoten (bijvoorbeeld: "Nogal op zichzelf, neigt

ertoe veel alleen te spelen”). Op grond van deze 4 subschalen is er een totaalscore berekend door de scores op te tellen waarbij een hoge score betekent dat de ouder veel probleem gedragingen bij het kind waarneemt. De Cronbachs alpha voor de totale onderzoeksgroep was .81 en deze was .88 voor de huishoudens met twee ouders van hetzelfde geslacht en .68 voor huishoudens bestaande uit een moeder en een vader.

Opvoedingsbelasting

Opvoedingsbelasting, oftewel de moeilijkheden of stress die ouders kunnen ervaren die voortkomen uit de verantwoordelijkheden die het ouderschap met zich meebrengt (Deater-Deckard, 1998), is in ons onderzoek gemeten met twee subschalen uit de opvoedings-belastingvragenlijst (OBVL; Vermulst, Kroes, De Meyer, Nguyen, & Veerman, 2015). De OBVL bestaat oorspronkelijk uit 5 subschalen, echter, in “Jeugd en Opvoeding” zijn alleen twee subschalen opgenomen, namelijk: (1) Problemen opvoeder-kind relatie (6 items, bijvoorbeeld: “Ik voel me vrolijk als mijn kind bij me is”) en (2) Problemen met de opvoeding (7 items, bijvoorbeeld: “Als mijn kind boos wordt dan kan ik haar/hem kalmeren”). De ouder werd gevraagd of het betreffende item voor haar/hem klopt als het gaat om het kind dat centraal staat in de vragenlijst (1= *klopt helemaal niet*, 2 = *klopt een beetje*, 3 = *klopt behoorlijk* en 4 = *klopt helemaal*). De items van deze schalen waren allemaal positief geformuleerd. In lijn met de handleiding van de OBVL (Vermulst et al., 2015) zijn de items voor de analyses gespiegeld zodat een hoge score betekent er veel problemen in de opvoeder-kind relatie zijn en dat er veel problemen zijn in de opvoeding volgens de rapportage van de ouder. De Cronbach alpha voor de totale onderzoeksgroep was .84 en deze was .70 voor de huishoudens met twee ouders van hetzelfde geslacht en .95 voor huishoudens bestaande uit een moeder en een vader.

Aanvullend op de OBVL is er met een vraag bestaande uit 1 item gekeken of de ouder zich zorgen maakt over de opvoeding dan wel het gedrag of ontwikkeling van het kind waarvoor zij of hij de vragenlijst heeft ingevuld (0 = *nee*, 1 = *ja*).

Gebruik van ondersteuning bij de opvoeding

Om het gebruik van de informele en formele ondersteuning door de ouders bij de opvoeding van het kind te meten, werd gebruik gemaakt van een aangepaste en verkorte versie van de ondersteuningsvragenlijst (Dekovic, Groenendaal, Noom, & Gerrits, 1996). Informele ondersteuning werd gemeten met 4 items. Elk item/ vraag begon met “Hoe vaak gebruikt u advies of praktische hulp van ... (1) ouders/ schoonouders, (2) andere familieleden,

(3) vrienden/ kennissen en (4) burens. De antwoordcategorieën varieerden van “elke dag” (1) tot “nooit” (6), maar voor de analyses werden deze omgekeerd zodat een hoge score duidde op meer gebruik van informele ondersteuning; een gemiddelde score werd berekend op basis van deze 4 items. Voor de totale onderzoeksgroep was de Cronbach's alpha = .62; en deze was voor huishoudens met ouders van hetzelfde geslacht .74 en voor huishoudens bestaande uit een moeder en een vader .48.

Formele ondersteuning werd gemeten door de deelnemende ouder een lijst te geven met 5 officiële instanties waar ouders naar toe kunnen gaan voor advies of ondersteuning bij het opvoeden van kinderen (d.w.z. een leraar, schoolarts, huisarts, psycholoog, medewerker Jeugdzorg). Voor elk van deze instanties werd aan de ouder gevraagd aan te geven of ze al dan niet contact met hen heeft opgenomen in de voorafgaande 12 maanden (0 = “nee”; 1 = “ja”). Somscores werden berekend (min. = 0; max. = 5). Hogere scores geeft aan dat de ouders meer contact hebben gehad met instanties.

Analyses

Om de verschillen in psychologisch welbevinden van kinderen, opvoedingsbelasting en gebruikmaking van ondersteuning bij de opvoeding tussen de verschillende huishoudtypes (gezinnen met ouders van hetzelfde en verschillende geslacht) te bestuderen, werd een multivariate analyse van covariantie (MANCOVA) uitgevoerd. Eén aspect van opvoedingsbelasting, namelijk het al dan niet zorgen maken omtrent de opvoeding en ontwikkeling van het kind, was een categoriale variabele en daarom werd hier een chi²-test uitgevoerd om de verschillen tussen de gezinstypes te bestuderen. De vergelijkingsanalyses werden eerst afzonderlijk uitgevoerd om verschillen tussen huishoudens met twee moeders te vergelijken met huishoudens bestaande uit een moeder en een vader waarin de moeder de informatie had verstrekt en vervolgens ook voor de vergelijking van de twee vader huishoudens en huishoudens met twee ouders van het tegenovergestelde geslacht waarbij de vader de informant van de gegevens was.

Een multiple lineaire regressie analyse werd uitgevoerd om te onderzoeken of het psychisch welbevinden van kinderen gerelateerd is aan de door de ouder gerapporteerde opvoedingsbelasting en of dit anders is voor gezinstypes. In deze analyse werden de predictoren gezinstype, opvoedingsbelasting en de interactie tussen deze variabelen gelijktijdig als mogelijke voorspellers ingevoerd. Een soortgelijke analyse werd

uitgevoerd om te onderzoeken of opvoedingsbelasting en psychologisch welbevinden van kinderen significant samenhangen met het gebruik van informele en formele ondersteuning, en of deze verbanden verschillen per gezinstype.

In alle analyses werd etniciteit (1 = Nederlands of Westers, 2 = niet-Westers) gebruikt als controlevariabele omdat het niet mogelijk was om de gezinstypen op etniciteit te matchen en voorlopige analyses toonden aan dat etniciteit significant gecorreleerd was met de OBVL subschaal die “problemen met opvoeding” meet (Spearman $r = -0.17$, $p = .019$) en de 1 item vraag “bezorgd over de opvoeding van het kind” (Spearman $r = -0.14$, $p = .049$). Alle analyses zijn uitgevoerd in SPSS-versie 22.

Resultaten

Structurele vergelijkingen

De gemiddelden, standaarddeviaties en percentages voor alle afhankelijke variabelen zijn weergegeven in Tabel 2. In deel A van deze tabel staan de resultaten voor de vergelijking tussen de tweemoedergezinnen en de gezinnen bestaande uit een moeder en een vader waarbij de moeder de vragenlijst heeft ingevuld. In deel B staan de resultaten voor de vergelijking tussen de tweevadergezinnen en de moeder-vadergezinnen waarbij de vader de vragenlijst heeft ingevuld.

Tweemoedergezinnen versus moeder-vadergezinnen (gebaseerd op rapportage van de moeders)

MANCOVA toonde geen significant verschil tussen de tweemoedergezinnen en de moeder-vadergezinnen op het psychologisch welbevinden van kinderen, problemen in de ouder-kindrelatie, problemen met de opvoeding en informele en formele ondersteuning in de opvoeding; Wilks $\lambda = .90$, $F(5, 77) = 1.71$, $p = .142$, partiële $\eta^2 = .10$. Ondanks dit gebrek aan significant effect van huishoudtype in de MANCOVA, toonde de inspectie van univariate effecten tussen de gezinstype (zie Tabel 2) aan dat moeders in de moeder-vadergezinnen een hogere score rapporteerden op problemen met de opvoeding van het kind. De Chi-square-test op de variabele “zorgen maken over de opvoeding van het kind” toonde echter geen significant verschil tussen de moeders in de tweemoedergezinnen en moeders in de moeder-vadergezinnen (zie Tabel 2).

Tabel 2 Welbevinden van het kind^a, opvoedingsbelasting (problemen ouder-kind relatie en problemen met de opvoeding)^b, en gebruik van ondersteuning bij de opvoeding (informeel en formeel)^c

	Gezinnen met twee ouders van hetzelfde geslacht (Gezinstype I)	Gezinnen met twee ouders van het tegenovergestelde geslacht (Gezinstype II)	Gezinstype I versus gezinstype II		Cohen's $ d $
	Gemiddelde (standaard deviaties)/percentages	Gemiddelde (standaard deviaties)/percentages	F/χ^2	p	
A. Tweemoedergezinnen versus moeder-vadergezinnen (gebaseerd op rapportage van de moeders)^{d,e}					
Welbevinden van de kinderen					
Gedragsproblemen	5.15 (5.79)	6.09 (4.82)	0.41	.523	.26
Opvoedingsbelasting					
Problemen ouder-kind relatie	1.53 (0.67)	1.47 (0.61)	0.54	.464	.09
Problemen met de opvoeding	1.38 (0.26)	1.57 (0.27)	7.33	.008	.72
Zorgen maken over de opvoeding (yes, %)	18.6	37.2	3.70	.054	.61
<i>Gebruik van ondersteuning bij de opvoeding</i>					
Informele steun	1.95 (0.77)	2.03 (0.66)	0.10	.747	.11
Formele steun	0.73 (0.87)	0.70 (1.04)	0.00	.994	.03
B. Tweevadergezinnen versus moeder-vadergezinnen (gebaseerd op rapportage van de vaders)^{f,g}					
Welbevinden van de kinderen					
Gedragsproblemen	5.94 (5.38)	5.20 (4.24)	0.57	.452	.06
Opvoedingsbelasting					
Problemen ouder-kind relatie	1.51 (0.61)	1.45 (0.59)	0.26	.610	.10
Problemen met de opvoeding	1.66 (0.34)	1.54 (0.24)	4.38	.039	.41
Zorgen maken over de opvoeding (yes, %)	25.0	23.1	.053	.819	.06
<i>Gebruik van ondersteuning bij de opvoeding</i>					
Informele steun	2.04 (0.76)	2.11 (0.66)	0.25	.621	.10
Formele steun	0.81 (0.97)	0.74 (0.78)	0.11	.737	.08

^a Gebaseerd op de somscore van angsten, depressive, gedragsproblemen, hyperactiviteit en problemen met de leeftijdgenoten. Hoge score betekent meer problemen; ^b Hoge score betekent meer problemen in de ouder-kind relatie en meer problemen met de opvoeding; ^c Hoge score betekent meer gebruikmaking van informele en formele steun; ^d Post hoc power analyses MANCOVA: $1 - \beta$ error probability = .70, $f^2 = .011$ ($N = 84$, $p < .05$); ^e Post hoc power analyses χ^2 : $1 - \beta$ error probability = .49, $w = .21$ ($N = 86$, $p < .05$); ^f Post hoc power analyses MANCOVA: $1 - \beta$ error probability = .38, $f^2 = .05$ ($N = 102$, $p < .05$); ^g Post hoc power analyses for χ^2 : $1 - \beta$ error probability = .06, $w = .02$ ($N = 102$, $p < .05$).

Tweevadergezinnen versus moeder-vadergezinnen (gebaseerd op rapportage van de vaders)

Voor de vergelijking van vaders in gezinnen met ouders van hetzelfde en verschillende geslacht vertoonde MANCOVA geen significant effect voor gezinstype op het psychologisch welbevinden van kinderen, problemen in de ouder-kindrelatie, problemen in de opvoeding en informele en formele ondersteuning bij de opvoeding, Wilks' $\lambda = .95$, $F(5, 95) = 1.04$, $p = .401$, partiële $\eta^2 = .05$. Echter inspectie van de univariatie analyses liet een significant effect op gezinstype zien op problemen in de opvoeding van het kind, met een hogere score op deze variabele voor de tweevadergezinnen. De Chi-square-test op de variabele "zorgen maken over de opvoeding van het kind" toonde echter geen significant

Verbanden tussen opvoedingsbelasting en psychosociaal welbevinden van de kinderen

Regressie analyses met psychosociaal welbevinden als uitkomstmaat en opvoedingsbelasting (problemen ouder-kind relatie, problemen met de opvoeding, zorgen maken over de opvoeding) als afhankelijke variabelen zijn weergegeven in Tabel 3. In deze analyse is ook gezinstype en de interactie tussen de predictoren en gezinstype opgenomen om te zien of de verbanden anders zijn voor de gezinstype. Deze analyses zijn eerst uitgevoerd voor de onderzoeksgroep bestaande uit tweemoedergezinnen en de moeder-vadergezinnen en vervolgens voor de tweevadergezinnen en moeder-vadergezinnen. In beide analyses was de R^2 significant (zie Tabel 3).

De resultaten van de eerste regressie analyse (gebaseerd op moeder-rapportage) lieten zien dat "zorgen maken over de opvoeding" significant samenhang met de moeders rapportage over het psychologisch welbevinden van kinderen (zie Tabel 3). Dit was ook te zien in de tweede regressie analyse (gebaseerd op vader rapportage) (zie Tabel 3). Moeders en vaders die hun kinderen hogere scores gaven op de totale schaal van probleemgedrag, gaven zichzelf ook een hoge score op de variabele "zorgen over de opvoeding van het kind". Het gevoel van de vaders met betrekking tot het ervaren van problemen in de opvoeding van het kind hing bij de analyses voor de vaders ook samen met probleemgedrag van hun kinderen. Vaders die hogere niveaus van probleemgedrag bij hun kinderen rapporteerden, rapporteerden ook een hogere score op de schaal met betrekking tot ervaren problemen in het opvoeden van hun kinderen (zie Tabel 3). Echter, voor al de analyses gold dat de interacties met gezinstype niet significant waren, wat aangeeft dat de gevonden significante verbanden onafhankelijk van gezinstype zijn (zie Tabel 3).

Tabel 3 Multiple lineaire regressie analyses voor welbevinden van het kind en gebruikmaking van ondersteuning in de opvoeding

	Twee moeder en moeder-vadergezinnen gebaseerd op moeders rapportage		Tweevadergezinnen en moeder-vadergezinnen gebaseerd op vaders rapportage	
	β	<i>P</i>	β	<i>P</i>
Welbevinden van het kind^a				
Etniciteit	.01	.932	-.03	.724
Huishoud type	-.01	.912	.00	.964
Problemen ouder-kind relatie	.05	.620	.13	.133
Problemen met opvoeding	.02	.888	.32	.001
Zorgen maken over de opvoeding	.51	< .001	.31	< .001
Huishoud type x Problemen ouder-kind relatie	-.01	.964	.02	.802
Huishoud type x Problemen ouder-kind relatie	-.04	.727	-.15	.121
Huishoud type x Problemen met opvoeding	-.10	.352	.07	.393
<i>R</i> ²		.26		.33
<i>F</i>		3.26		5.87
<i>P</i>		.003		< .001
Gebruik maken van informele steun^b				
Etniciteit	-.10	.420	-.02	.835
Huishoud type	.06	.603	.10	.312
Problemen ouder-kind relatie	.14	.248	-.24	.019
Problemen met opvoeding	-.16	.240	.29	.014
Zorgen maken over de opvoeding	.18	.209	.06	.554
Welbevinden van het kind	-.03	.828	.04	.736
Huishoud type x Problemen ouder-kind relatie	.01	.955	.13	.193
Huishoud type x Problemen ouder-kind relatie	.03	.828	-.04	.742
Huishoud type x Problemen met opvoeding	.02	.866	-.03	.785
Household type x Welbevinden van het kind	-.12	.369	.00	.978
<i>R</i> ²		.07		.15
<i>F</i>		0.57		1.57
<i>P</i>		.832		.127
Gebruik maken van informele steun^c				
Etniciteit	.12	.231	-.11	.245
Huishoud type	-.05	.635	.02	.810
Problemen ouder-kind relatie	.15	.148	-.05	.580
Problemen met opvoeding	-.09	.423	.12	.284
Zorgen maken over de opvoeding	.47	< .001	.11	.300
Welbevinden van het kind	.18	.11	.35	.003
Huishoud type x Problemen ouder-kind relatie	.01	.963	.04	.685
Huishoud type x Problemen ouder-kind relatie	-.01	.954	-.10	.384
Huishoud type x Problemen met opvoeding	.04	.734	-.08	.406
Household type x Welbevinden van het kind	-.07	.533	.09	.407

	Twee moeder en moeder-vadergezinnen gebaseerd op moeders rapportage	Tweevadergezinnen en moeder-vadergezinnen gebaseerd op vaders rapportage
R ²	.33	.24
F	3.68	2.84
P	.001	.004

^a Post hoc power analyses: 1. Tweemoedergezinnen en moeder – vader gezinnen (gebaseerd op rapportage van de moeders): $1 - \beta$ error probability = 0.98, $f^2 = 0.35$ ($N = 85, p < .05$) and 2. Tweevadergezinnen en moeder-vadergezinnen (gebaseerd op rapportage van de vaders): $1 - \beta$ error probability = 0.99, $f^2 = 0.50$ ($N = 103, p < .05$); ^b Post hoc power analyses voor: 1. Tweemoedergezinnen en moeder – vader gezinnen (gebaseerd op rapportage van de moeders): $1 - \beta$ error probability = 0.32, $f^2 = 0.08$ ($N = 84, p < .05$) en 2. Tweevadergezinnen en moeder-vadergezinnen (gebaseerd op rapportage van de vaders): $1 - \beta$ error probability = 0.81, $f^2 = 0.18$ ($N = 102, p < .05$); ^c Post hoc power analyses voor: 1. Tweemoedergezinnen en moeder – vader gezinnen (gebaseerd op rapportage van de moeders): $1 - \beta$ error probability = 0.99, $f^2 = 0.50$ ($N = 85, p < .05$) and 2. Tweevadergezinnen en moeder-vadergezinnen (gebaseerd op rapportage van de vaders) $1 - \beta$ error probability = 0.98, $f^2 = 0.32$ ($N = 103, p < .05$)

Verbanden tussen opvoedingsbelasting, welbevinden van het kind en gebruikmaken van informele en formele steun bij de opvoeding

De resultaten met betrekking tot de regressie analyses over het gebruik van informele en formele ondersteuning bij het opvoeden van het kind, met opvoedingsbelasting, probleemgedrag van kinderen en het type huishouden als voorspellers (en de interacties tussen de voorspellers en het gezinstype) zijn weergegeven in Tabel 3. De twee afzonderlijke analyses met informele ondersteuning bij opvoeding van kinderen als uitkomstmaat (één voor de onderzoeksgroep bestaande uit tweemoedergezinnen en moeder-vadergezinnen en één voor tweevadergezinnen en moeder-vadergezinnen) lieten geen significante R^2 zien; de R^2 was echter wel significant voor analyses met formele ondersteuning als afhankelijke variabele. Voor de analyses op de onderzoeksgroep bestaande uit tweemoedergezinnen en moeder-vadergezinnen, was de variabele “zorgen maken over de opvoeding” de enige significante voorspeller. Moeders die een hoge scores gaven op het gebruik van formele ondersteuning zeiden vaker dat ze zich zorgen maakten over het opvoeden van hun kind. Voor de analyses op de onderzoeksgroep bestaande uit tweevadergezinnen en moeder-vadergezinnen werd gevonden dat vaders die een hoge score rapporteerden op het probleemgedrag van het kind ook aangaven meer gebruik te maken van formele ondersteuning in de opvoeding. Ook hier vonden we dat in al de uitgevoerde regressie analyses geen van de interacties significant was voor zowel informele als formele gebruikmaking van ondersteuning in de opvoeding van het kind.

Discussie

De huidige studie was bedoeld om verschillen tussen gezinnen bestaande uit twee ouders van hetzelfde geslacht te vergelijken met moeder-vadergezinnen op het welzijn van de kinderen en de ervaringen van ouders. De studie is uniek doordat deze gebaseerd is op een representatief Nederlands bevolkingsonderzoek. Alle kinderen waarover in de studie gerapporteerd werd door één van de ouders werden door de ouders gezien als hun “eigen” kinderen en ook als “eigen” kinderen van de partners. We hebben alleen gezinstypes geselecteerd waar de kinderen vanaf hun geboorte in het gezin aanwezig waren en waarvan de ouders nog bij elkaar zijn. Kinderen die waren geadopteerd of die pleegkind waren hebben we uitgesloten van de analyses.

Er werden geen significante verschillen gevonden in het psychisch welbevinden van kinderen geboren en opgroeïend in een gezin met twee moeders of twee vaders in vergelijking met kinderen die zijn geboren en opgroeïen in een moeder-vadergezin. Dit resultaat komt overeen met de studies naar lesbisch ouderschap waarbij de ouders geworven waren met behulp van homo en lesbische oudergroepen of fertiliteitsklinieken en waarbij ouders wisten dat ze meededen aan een onderzoek naar homo of lesbisch ouderschap (Goldberg, 2010). Onze bevindingen over het welzijn van kinderen zijn ook vergelijkbaar met de studie van Bos et al. (2016) naar tweemoedergezinnen in de Verenigde Staten die ook gebaseerd was op gegevens uit een grootschalig bevolkingsonderzoek.

Afgezien van de eigen percepties met betrekking tot problemen in de opvoeding, werden er op de andere variabelen die betrekking hebben op de opvoeding (ouder-kindrelatie, zorgen over de opvoeding van het kind en gebruik van informele en formele ondersteuning bij de opvoeding) geen verschillen gevonden tussen de gezinstypen. In de univariatie analyses (maar niet in de MANCOVA) werd gevonden dat moeders in moeder-vadergezinnen vaker zeggen problemen te ervaren in de opvoeding van de kinderen dan moeders in de tweemoedergezinnen. De verdeling van de zorg voor de kinderen binnen de moeder-vadergezinnen kan een mogelijke verklaring zijn voor deze bevinding. Verschillende studies hebben immers aangetoond dat de verdeling in zorg voor de kinderen in heteroseksuele tweemoedergezinnen minder gelijk is dan in lesbische moedergezinnen (bijvoorbeeld: Bos, 2004; Farr & Patterson, 2013), en dat heteroseksuele moeders minder tevreden zijn over het co-ouderschap van hun partners dan lesbische moeders (Bos, Van Balen, & Van den Boom, 2007). Dat moeders

in moeder-vadergezinnen een hogere last dragen voor de opvoeding van de kinderen, kan ertoe bijdragen dat zij hierin ook meer problemen ervaren.

In tegenstelling tot de bevindingen voor moeders uit de tweemoedergezinnen, rapporteerden vaders in tweevadergezinnen juist meer problemen in de opvoeding te ervaren dan vaders in de moeder-vadergezinnen. Deze resultaten moeten met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd, omdat de MANCOVA geen significant resultaat liet zien. Alleen de aanvullende univariatie analyses lieten wel een significant verschil zien. Dat vaders in tweevadergezinnen meer problemen ervaren in de opvoeding kan een reflectie zijn van dat zij zich meer onzeker voelen als ouder wat verklaard kan worden door het feit dat het een relatief nieuw fenomeen is dat steeds meer homomannen ervoor kiezen om in een relatie met een man of na hun coming-out hun kinderwens te vervullen (Riskind, & Tornello, 2017). Het feit dat in gezinsvormen die relatief nieuw zijn ouders zich minder competent als ouder voelen was bijvoorbeeld ook te zien in de eerste onderzoeken naar heteroseksuele ouders die een kind kregen middels IVF. In deze eerste onderzoeken kwam uit vragenlijstonderzoek dat deze ouder zich onzekerder voelde als ouder in vergelijking met ouders die op een natuurlijke wijze kinderen hadden gekregen (iets wat uit de observatie van ouder-kind interacties bij deze eerste IVF ouder onderzoeken overigens niet naar voren kwam) (Gibson, 1998; McMahon, 1997; Van Balen, 1998). Kijkend naar de meer recente onderzoeken waar IVF ouders op ouderschapscompetentie vergeleken worden met heteroseksuele ouders die op een natuurlijke wijze hun kinderen hebben gekregen zien we deze verschillen niet meer (Golombok, 2015).

Een andere verklaring voor de verschillen tussen de mannen in de tweevadergezinnen en de mannen in de vader-moedergezinnen kan te maken hebben met het feit dat mannen in de tweevadergezinnen hun kinderwens hebben vervuld in een samenleving die kritisch staat tegenover het feit dat steeds meer homoseksuele mannen een kinderwens hebben en deze ook willen vervullen en samen met hun mannelijke partner een kind krijgen en opvoeden (Arieke & Liefbroer, 2011). Een dergelijk klimaat kan van invloed zijn op de mate waarin deze mannen problemen in de opvoeding van hun kind ervaren doordat zij deze negatieve houding internaliseren en daarom ook meer problemen ervaren. Bij bovenstaande significante verschillen tussen de mannen in de tweevadergezinnen en de vader-moedergezinnen moet wel opgemerkt worden dat de post hoc power-analyses een matige statistische power hadden en daarom moeten de resultaten met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Voor alle ouders die meededen aan onze studie werd er gevonden dat bezorgdheid over de opvoeding van kinderen een significante voorspeller was voor hogere scores op het probleemgedrag van de kinderen. Voor vaders gold daarnaast ook dat problemen met de opvoeding ook een significante predictor was voor een hogere score op hun rapportage van het probleemgedrag van het kind. Zich zorgen maken over het opvoeden van het kind of de mate van probleemgedrag van het kind waren ook significante voorspellers voor het gebruik van formele opvoedingsondersteuning door moeders (bijvoorbeeld een leraar), terwijl voor vaders alleen probleemgedrag van het kind een significante voorspeller was voor het gebruik van formele opvoedingsondersteuning. In de analyses was voor geen enkele predictor de interactie met gezinstype significant. Geen van de interacties tussen de voorspellers en de typen huishoudens waren in de regressieanalyses significant, wat er op duidt dat de gevonden verbanden met probleemgedragingen en opvoedingsondersteuning voor de gezinstypes niet verschillend zijn. Doordat deze samenhangen onafhankelijk waren van het gezinstype, sluiten deze resultaten aan bij eerdere onderzoeken waaruit blijkt dat in breder zin processen in het gezinsfunctioneren belangrijker zijn voor het welzijn van het kind dan het gezinstype (Lamb, 2012). Met betrekking tot de regressieanalyse voor informele ondersteuning werd er een statistische power gevonden die matig was, maar deze was wel voldoende tot goed voor de regressieanalyse met formele opvoedingsondersteuning als uitkomst variabeL.

Wat de implicaties voor de praktijk betreft, is het voor gezinstherapeuten, behandelaars en beleidsmakers belangrijk om te weten dat de resultaten uit deze studie die gebaseerd is op een Nederlandse bevolkingsstudie over opvoeding en ontwikkeling van kinderen in lijn zijn met studies naar lesbisch en homoseksueel ouderschap die gebaseerd zijn op “gelegenheidssteekproeven” waarbij de respondenten geworven zijn met de hulp van de LHBT gemeenschap. Tevens zijn de resultaten vergelijkbaar met onderzoeken uit de VS die gebaseerd zijn op bevolkingsonderzoeken. Uit al deze onderzoeken blijkt dat er geen significante verschillen zijn in het welbevinden van kinderen in gezinnen met twee ouders van hetzelfde geslacht in vergelijking met gezinnen bestaande uit een moeder en een vader. Tevens ondersteunen de bevindingen uit ons onderzoek dat het gezinsfunctioneren een veel betere voorspeller is van het welbevinden van het kind dan gezinsstructuur.

Er zijn ook beperkingen aan de huidige studie. Ten eerste was er geen informatie aanwezig over hoe de kinderen verwekt zijn en wat de genetische band is tussen ouder en kind. In de vader-moedergezinnen weten we niet

of er gezinnen aan het onderzoek hebben meegedaan waar de ouders de kinderen hebben gekregen na donor inseminatie en ook weten we voor de tweevadergezinnen niet hoe zij hun kinderwens hebben gerealiseerd en is het onduidelijk of dit van invloed is op de resultaten van het onderzoek. Wat we wel weten is dat zij het niet geadopteerd hebben of dat het een pleegkind is (deze waren immers uitgesloten in de analyses), maar niet bekend is of de vaders dan het kind hebben gekregen door draagmoederschap (wat voor Nederlandse homomannen een gecompliceerde en kostbare route is omdat zij hiervoor naar het buitenland moeten; zie Curry-Sumner & Vonk, 2013) of dat zij kinderen hebben gekregen met een alleenstaande vrouw of lesbisch koppel en zo ja, of zij met hen de opvoeding van het kind delen. Ook voor de tweemoedergezinnen is het niet bekend of de moeders de opvoeding delen met de biologische vader van het kind. Wel weten we dat beide moeders het kind zien als hun eigen kind en het kind in die relatie geboren is.

Een tweede beperking is dat de dataset geen informatie bevatte over de ervaringen van ouders met stigmatisering vanwege het feit dat zij een gezin zijn met twee ouders van hetzelfde geslacht. Daarom kon er niet onderzocht worden of dergelijke ervaring met stigmatisering samenhangt met opvoedingsbelasting en/of het welzijn van de kinderen. Bovendien is er geen achtergrondinformatie beschikbaar over de zelfidentificatie als lesbische of homoseksuele ouder. Het identificeren van lesbische en homoseksuele ouders in bevolkingsonderzoeken blijft een uitdaging, vaak omdat vragen over seksuele oriëntatie van ouders niet worden gesteld (Prickett, Martin-Storey, & Crosnoe, 2015). Wanneer in de toekomst in bevolkingsstudies over ouderschap en welbevinden van ouders en kinderen vragen opgenomen zouden worden omtrent de seksuele oriëntatie van de ouders (Fedewa, Black, & Ahn, 2015) dan wel de biologische en juridische relatie van de ouders kan er iets gezegd worden over hoe representatief de in dit onderzoek gebruikte steekproef is.

Een andere beperking van ons onderzoek is dat er geen gegevens beschikbaar waren over het gezinsinkomen en dat het daarom niet mogelijk was om de familietypes op deze variabele te matchen. In plaats van inkomen werd het onderwijs door ouders gebruikt als matchingvariabele, omdat studies hebben vastgesteld dat inkomen en opleiding sterk gecorreleerd zijn (zie bijvoorbeeld: US Census Bureau, 2015). De dataset bevatte ook geen informatie over het aantal kinderen in het huishouden, een factor die samen zou kunnen hangen met opvoedingsbelasting (Lawson & Mace, 2010). Tot slot was de statische power (Cohen, 1988) van de meeste uitgevoerde analyses matig tot toereikend maar deze was gering als het

ging om de verschillen tussen de twee huishoudtypen te beoordelen op opvoedingsondersteuning.

Ondanks bovenstaande beperkingen, levert het huidige onderzoek een belangrijke bijdrage aan de bestaande literatuur over ouders van hetzelfde geslacht als het gaat om stress en steun bij het opvoeden en het welzijn van hun kinderen. Onze bevindingen komen overeen met onderzoek waaruit blijkt dat het niet de gezinsstructuur maar andere factoren (gezinsfuncti- oneren, stress, etc.) zijn die van invloed zijn op de ontwikkeling van het welzijn van kinderen (zie bijvoorbeeld: American Academy of Pediatrics, 2003; Belsky, 1984; Bos, 2012, Goldberg, 2010; Golombok et al., 2003).

Noten

1. Dit artikel is een bewerking van een Engelstalig artikel dat eerder is beoordeeld en ver- schenen in een Engelstalig tijdschrift: Bos, H.M.W., Kuyper, L., & Gartrell, N. (2018). A population-based comparison of female and male same-sex parent and different-sex parent households. *Family Process*, 57, 148-164.
2. Het betrof 20 huishoudens met twee moeders en 19 huishoudens met twee vaders waar de kinderen jonger dan 5 jaar oud waren.

Referenties

- American Academy of Pediatrics (2003). Family pediatrics: Report of the task force on the family. *Pediatrics*, 111, 1541-1572.
- Arieke, J., & Liefbroer, A.C. (2011). Opvattingen over gezinsvorming [Attitudes towards family structures]. In F. Bucx (Ed.), *Gezinsrapport 2011. Een portret van het gezinsleven in Nederland* (pp. 68-78). The Hague: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Baiocco, R., Santamaria, F., Ioverno, S., Fontanesi, L., Baumgartner, E., Laghi, F., & Lingiardi, V. (2015). Lesbian mother families and gay father families in Italy: Family functioning, dyadic satisfaction, and child well-being. *Sexuality Research and Social Policy*, 12, 202-212.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55, 83-96.
- Bos, H.M.W. (2004). *Parenting in planned lesbian families*. Amsterdam: Vossiuspers UvA.
- Bos, H.M.W. (2012). Lesbian-mother families formed through donor insemination. In A.E. Goldberg, & K.R. Allen (Eds.), *LGBT-parent families: Possibilities for new research and implications for practice* (pp. 21- 37). New York: Springer.
- Bos, H.M.W., Knox, J., Van Rijn- Van Gelderen, L., & Gartrell, N. (2016). National survey of children's health: Same-sex versus different-sex parent families. *Journal of Behavioral and Developmental Pediatrics*, 37, 179-187.
- Bos, H.M.W., Van Balen, F., & Van den Boom, D.C. (2007). Child adjustment and parenting in planned lesbian-parent families. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77, 38-48.
- Bos, H., Van Gelderen, L., & Gartrell, N. (2014). Lesbian and heterosexual two-parent families: Adolescent-parent relationship quality and adolescent well-being. *Journal of Child and Family Studies*, 24, 1031-1046.

- Castillo, J.T., & Fenzl-Crossman, A. (2010). The relationship between non-marital fathers' social networks and social capital and father involvement. *Child & Family Social Work, 15*, 66-76.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). New Jersey, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Curry-Summer, I., & Vonk, M.J. (2013). The Netherlands. In: K. Trimmings, & P. Beaumont (Eds.) *International surrogacy arrangements: Legal regulation at the international level* Studies in Private International Law no. 12 (pp. 273-294). Oxford: Hart Publishing.
- Deater-Deckard, K. (1998). Parenting stress and child adjustment: Some old hypotheses and new questions. *Clinical Psychology: Science and Practice, 5*, 314-332.
- Dekovic, M., Groenendaal, J.H.A., Noom, M., & Gerrits, L.A.W. (1996). Theoretisch kader en opzet van het onderzoek. In: J.M.A. Hermanns, W.H.J. Meeus, & J. Rispens (Eds.) *Opvoeden in Nederland [Child rearing in the Netherlands]* (pp. 6-27). Assen: van Gorcum.
- Farr, R.H. (2016). Does parental sexual orientation matter? A longitudinal follow-up of adoptive families with school-age children. *Developmental Psychology*. Advance online publication.
- Farr, R.H., & Patterson, C.J. (2013). Coparenting among lesbian, gay, and heterosexual couples: Associations with adopted children's outcomes. *Child Development, 84*, 1226-1240.
- Fedewa, A.L., Black, W.W., & Ahn, S. (2015) Children and adolescents with same-gender parents: A meta-analytic approach in assessing outcomes. *Journal of GLBT Family Studies, 11*, 1-34.
- Fomby, P., & Cherlin, A.J. (2007). Family instability and child well-being. *American Sociological Review, 72*, 181-204.
- Gartrell, N., Banks, A., Hamilton, J., Reed, N., Bishop, H., & Rodas, C. (1999). The National Lesbian Family Study: 2. Interviews with mothers of toddlers. *American Journal of Orthopsychiatry, 69*, 362-369.
- Gartrell, N., Banks, A., Reed, N., Hamilton, J., Rodas, C., & Deck, A. (2000). The National Lesbian Family Study: 3. Interviews with mothers of five-year-olds. *American Journal of Orthopsychiatry, 70*, 542-548.
- Gartrell, N., & Bos, H.M.W. (2010). The US National Longitudinal Lesbian Family Study: Psychological adjustment of the 17-year-old adolescents. *Pediatrics, 126*, 1-9. doi: 10.1542/peds.2009-3153
- Gartrell, N., Hamilton, J., Banks, A., Mosbacher, D., Reed, N., Sparks, C. H., & Bishop, H. (1996). The National Lesbian Family Study: 1. Interviews with prospective mothers. *American Journal of Orthopsychiatry, 66*, 272-281.
- Gates G.J. (2014). *LGB families and relationships: Analyses of the 2013 National Health Interview Survey*. Los Angeles, CA: Williams Institute, UCLA School of Law. Available: <http://williams-institute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/lgb-families-nhis-sep-2014.pdf>. Accessed March 23, 2015.
- Gibson, F.L. (1998). Development, behaviour and temperament: A prospective study of infants conceived through in-vitro fertilization. *Human Reproduction, 13*, 1727-1732.
- Goedhart, A., Treffers, F., & Van Widenfelt, B. (2003). Vragen naar psychische problemen bij kinderen en adolescenten: de Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid, 58*, 1018-1035.
- Goldberg, A.E. (2010). *Lesbian and gay parents and their children: Research on the family life cycle*. Washington D.C.: American Psychological Association.
- Golombok, S. (2015). *Modern families. Parents and children in new family forms*. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.
- Golombok, S., Mellish, L., Jennings, S., Casey, P., Tasker, F., & Lamb, M.E. (2014). Adoptive gay father families: Parent-child relationships and children's psychological adjustment. *Child Development, 85*, 456-468.

- Golombok, S., Perry, B., Burston, A., Murray, C., Mooney-Somers, J., Stevens, M., & Golding, J. (2003). Children with lesbian parents: A community study. *Developmental Psychology, 39*, 20-33.
- Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: a research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 38*, 581-586.
- Lamb, M.E. (2012). Mothers, fathers, families, and circumstances: Factors affecting children's adjustment. *Applied Developmental Science, 16*, 98-111.
- Lawson, D.W., & Mace, R. (2010). Optimizing modern family size. *Human Nature, 21*, 39-61.
- McMahon, C.A. (1997). Psychosocial adjustment and the quality of the mother-child relationship at four months postpartum after conception by in vitro fertilization. *Fertility and Sterility, 68*, 492-500.
- Meyer, I.H., & Wilson, P.A. (2009). Sampling lesbian, gay, and bisexual populations. *Journal of Counseling Psychology, 56*, 23-31.
- Moore, M.R., & Stambolis-Ruhstorfer, M. (2013). LGBT sexuality and families at the start of the twenty-first century. *Annual Review of Sociology, 39*, 491-507.
- Pew Research Centre (2012, July 31). *Section 2: Long-term views of homosexuality, gay marriage and adoption*. Washington, DC: Pew Research Centre.
- Potter, D. (2012). Same-sex parent families and children's academic achievement. *Journal of Marriage and the Family, 74*, 556-571.
- Prickett, K.C., Martin-Storey, A., & Crosnoe, R. (2015). A research note on time with children in different- and same-sex two-parent families. *Demography, 52*, 905-918.
- Riskind, R.G., & Tornello, S.L. (2017). Sexual orientation and future parenthood in a 2011-2013 nationally representative United States sample. *Journal of Family Psychology, 31*, 792-798.
- Rosenfeld, M.J. (2010). Nontraditional families and childhood progress through school. *Demography, 47*, 755-775.
- Rosenfeld, M.J. (2013). Reply to Allen et al. *Demography, 50*, 963-969.
- Rosenfeld, M.J. (2015). Revisiting the data from the New Family Structure Study. Taking family instability into account. *Sociological Science, 2*, 478-501.
- Rothman, K.J., & Hatch, E. (2002). *An introduction: Epidemiology*. New York: Oxford University Press.
- Russell, S.T., & Muraco, J.A. (2012). The use of representative data sets to study LGBT-parent families: Challenges, advantages, and opportunities. In A.E. Goldberg, & K.R. Allen (Eds.), *LGBT-parent families: Possibilities for new research and implications for practice* (pp 343-358). New York: Springer.
- SCP (2011). *Jeugd en opgroeien (SCP) 2010. Verantwoording vragenlijst* [Youth and Development (SCP) 2010. Justification of the survey instruments]. The Hague: The Netherlands Institute for Social Research.
- Sullins, D.P. (2015a). Child attention-deficit hyperactivity disorder (ADHD) in same-sex parent families in the United States: Prevalence and comorbidities. *British Journal of Medicine and Medical Research, 6*, 987-998.
- Sullins, D.P. (2015b). Emotional problems among children with same-sex parents: Difference by definition. *British Journal of Education, Society & Behavioural Science, 7*, 99-120.
- Treutler, C.M., & Epkins, C.C. (2003). Are discrepancies among child, mother, and father reports on children's behavior related to parents' psychological symptoms and aspects of parent-child relationships? *Journal of Abnormal Child Psychology, 31*, 13-27.
- U.S. Census Bureau (2015). *Historical Income Tables – Households*. Available: <http://www.census.gov/hhes/income/histinc/h13.html>. Accessed June 15, 2015.
- Van Balen, F. (1998). Development of IVF children. *Developmental Review, 18*, 30-46.

- Van Roy, B., Veenstra, M., & Clench-Aas, J. (2008). Construct validity of the five-factor Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) in pre-, early, and late adolescence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *49*, 1304-1312.
- Vermulst, A., Kroes, G., De Meyer, R., Nguyen, L., & Veerman, J.W. (2015). *Handleiding OBVL [Manual OBVL]*. Nijmegen: Praktikon.
- Wainright, J.L., & Patterson, C.J. (2006). Delinquency, victimization, and substance use among adolescents with female same-sex parents. *Journal of Family Psychology*, *20*, 526-530.
- Wainright, J.L., & Patterson, C.J. (2008). Peer relations among adolescents with female same-sex parents. *Developmental Psychology*, *44*, 117-126.

Over de auteurs

Lisette Kuyper is als Programmaleider Programma Maatschappelijke Participatie verbonden aan het Sociaal Cultureel Planbureau.

Henny Bos is hoogleraar Sexual and Gender Diversity in Families and Youth aan de afdeling Pedagogische & Onderwijswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam.

Correspondentieadres: H.M.W.Bos@uva.nl

Nanette Gartrell, M.D. is een Williams Institute Visiting Distinguished onderzoeker aan de UCLA School of Law en zij heeft een gastaanstelling aan de Universiteit van Amsterdam.